

„Finomabb lélekkel létezni a világban” a gyermekkultúra-kutató gyermekkultúrája: életútinterjú Sándor Ildikóval

Veres Vica Fruzsina

az ELTE Tanító- és Óvóképző Karának, Gyermekkultúra mesterszakos hallgatója,
vvica06@gmail.com

Sándor Ildikó a Tatros együttes és a Guzsalyas táncház alapító tagja, a Kőketánc gyermektáncház vezetője, a Hagyományok Háza közművelődési és tudományos szakcsoportjának vezetője, a Magyar Táncművészeti Egyetem docense, néprajzkutató, mesemondó. Az alábbiakban a vele készült interjú szerkesztett változata olvasható.

Kulcsszavak: Sándor Ildikó, interjú, gyermekkultúra, Hagyományok Háza

---

DOI: 10.37205/TEL-hun.2024.3.05

Veres Vica (a továbbiakban V. V.): *Köszönöm, hogy elfogadta a felkérést, és mesél az életéről. Hol nőtt fel, hol töltötte a gyermekkorát?*

Sándor Ildikó (a továbbiakban S. I.): Születésemkor a szüleim Óbudán laktak a Búvár utcában, egy olyan bérházban, amelyik meglehetősen szegény közeg volt. Itt élt együtt az anyai nagymamám, az ő élettársa, majd amikor az anyám összeházasodott az apámmal, akkor még ők is, tehát négy felnőtt ember és én. Volt egy 16 négyzetméteres szoba és hozzá egy előszoba, a konyha pedig a mosakodás helye is volt. Tehát ez egy 24 négyzetméteres pici valami volt, ahova születtem. A szüleim mindketten a Duna Cipőgyárban, Újpesten dolgoztak, anyu talán ekkor még egy egészen rövid ideig futószalag mellett. Az apukám technikusként művezetői feladatköröket látott el. Aztán körülbelül egy év múlva ők kaptak Újpesten egy önálló, saját lakást. Átköltöztünk, és mivel én '65-ben születtem, amikor még nem volt GYES, és 6–7 hónapot tudott egy nő otthon maradni a gyermekével, jött a bölcsi. Megpróbálták engem is bebüvészkedni a kor viszonyai között minőséginek számító vállalati bölcsődébe, de anyám elmondása szerint minden reggel az indulás előtt fél órával hőemelkedésem lett. Elmondani nem tudtam, hát így tiltakoztam. Így aztán a családi tanács úgy döntött nem sokkal az első születésnapom után, hogy én az apai nagyszüleimhez kerüljek le falura, mert az ott egy tradicionális család volt. A nagymamám otthon volt, élt még a dédmamám, ő is otthon

volt, és az ő gondjaikra bíztak. Én körülbelül két évet ott éltem úgy, hogy a szüleim hétvégeként eljöttek engem meglátogatni. Nyilván ennek van traumatikus része is, de közben meg fantasztikus, hogy egy nagyon-nagyon meleg, sok mindenben jót adó közegben voltam, csak ezt nem a szüleim adták akkor meg. Ebben a családban, ebben a háztartásban élt az én tanítónő nagynéném, aki nagyon fontos szerepet játszott a gyerekkoromban, rá majd biztos sokszor fogok hivatkozni. Azért is mondom, hogy nekem ez a falusi kötődés olyan erős lett, hogy tízéves koromtól gyakran egyedül levonatoztam, ha már 2–3 nap szünet volt, és magamtól is nagyon sok időt töltöttem ott. Tulajdonképpen azt hiszem, hogy az egyetemi évekig kétlakinak gondoltam magam. Volt a tápiószelei falusi családom meg a másik, a budapesti családom. Ezek a keretek, ez a közeg. Amikor már óvodás lehettem, akkor kerültem vissza a szüleimhez Budapestre.

V. V.: *Volt saját gyerekszobája?*

S. I.: Az elején nem volt. Tápiószelén lett volna rá mód, de ott meg a családi közeg számára a gyerekszoba nem volt értelmezhető dolog. Ott volt egy szoba, amiben az apai nagyanyám és a nagyapám élt, egy másik szoba, egy icike-picike, amiben a dédmamám, és akkor ugyanebben a házban élt még az én nagynéném is. Azt gyanítom, hogy többé-kevésbé az ágyam meg az én dolgaim abban a szobában voltak, ahol ő, de többfelé is „megfordultam”, amennyire az emlékeimben van. Saját szobám abban a lakásban volt, ahol hároméves koromtól éltem.

V. V.: *Hogyan emlékszik rá? Milyen volt?*

S. I.: Egészen pontosan emlékszem rá. A lakás maga 54–55 négyzetméter volt, és körbe lehetett belül járni az egészset, a szüleim nagyszobájából nyílt az én szobám. Az enyémből egy kis folyosóra lehetett menni, ahonnan a fürdőszoba nyílt. Onnan lehetett közvetlenül átmenni a konyha-étkezőbe. Ebben a szobában állt – mivel akkor még nem voltak gyerekbútorok – egy súlyos, nehéz, sötétbarna, a kor ízlése szerint nagyon modernnek számító szekrénysor és egy kinyitható kétszemélyes gyerekheverő meg egy asztal, amin szobanövények voltak. Amikor én Pestre kerültem – azt hiszem, ugyanekkor – az én unokanővéremet, aki nálam 16 évvel volt idősebb, fölvettké Budapesten főiskolára, és akkor megint jött ugyanez a családi tanács, amelyik azt mondta, hogy kollégiumba nem mehet, mert ott csak rossz dolog történhet az ember gyerekével. Három évig, amíg ő a főiskolára járt, mi az unokanővéremmel osztoztunk a szobámon. Aztán mire én iskolás lettem, akkorra lett az az én saját szobám, és akkor már volt egy íróasztal is benne.

V. V.: *Milyen játékaik voltak?*

S. I.: Voltak játékaim, nagyon sok könyvem volt. Az apai nagypapám, aki egy falusi iparos volt, saját maga is vett könyveket, és a családi könyvtárunk első könyvei tőle származnak. Neki, azt hiszem, paraszti mércével mérve viszonylag nagy könyvtára lehetett. Egy része a háború alatt megsemmisült, de így is legalább 40–50 könyvünk van tőle. Tőle és a nagynénémtől rendszeresen nagyon jó könyveket kaptam, nagyon tudatosan válogatottakat.

A gyerekirodalom, az ismeretterjesztés, tehát a minőségi gyerekönyvek garadája és az olvasás az első pillanattól fontos számomra. Valamennyi babám is volt, valamennyit babáztam is. Amennyire én emlékszem, nem ez volt a legvonzóbb a számomra, hanem volt egy gyönyörű fa építőkocka-készlet. Nem volt sok darab benne, de nagyon-nagyon igényes volt, és emiatt nagyon vonzó volt vele játszani. Szívesen játszottam még, hogy valamit felépíttem, és oda kerültek a kis figurák. Tehát egyfajta fantáziajáték vagy szerepjáték volt azt megtölteni étellel. Ezenkívül volt még a Jáva építő, konstrukciós játék, arra is emlékszem, hogy nagyon szerettem.

V. V.: *Miket szeretett még játszani? Volt kedvenc játékszere gyermekkorában?*

S. I.: A fakockák mindenképp, azok egész sokáig kísérték az életemet. Természetesen van 2–3 olyan babám, amelyiknek a nevére, a figurájára emlékszem, tehát azért szó nincs arról, hogy ne babáztam volna. A babákkal kapcsolatban nagyon szerettem, hogy anyu nagyon ügyes volt, és kitalálta, hogy csináljunk babaruhát, és ez egy jó közös tevékenység volt. Maradék anyagokból szabtuk-varrtunk. Amíg én öltöttem, addig ő elővett maradék fonalat, és két perc alatt horgolt valami szoknyát. Bámulatos volt, hogy ez milyen gyorsan megvan. Szóval így volt babázás is.

A másik a tápiószelei helyszín, ahol a nyári játékaimra emlékszem. Itt a tornáccon (ami majdnem háromméteres rész) volt tulajdonképpen az én birodalmam. Ott voltak a klasszikus kis fazekak, lábasok, tehát minden, amivel főzőcskézni lehet, amivel „háztartásosat” lehet játszani. Ott elég nagy tér is volt, de úgy, hogy volt árnyék is, miközben a szabadban volt. Azt a közeget nagyon-nagyon-nagyon szerettem.

Nagyon emlékezetes még, hogy a nagymamámmal az igazi sparhelten igazi főzőcskejátékot játszottam. Tehát ha főzött, akkor odaadta a maradékokat, kelléke-

ket, volt egy saját csorba kis lábaskám, és állandóan ott sertepertélhettem körülötte.

V. V.: *Mesélne még arról, hogy milyen családi környezet, közeg vette körül? Persze ezt már részben érintette is. Jól érzem, hogy nagyon szoros kapcsolata volt a családtagjaival?*

S. I.: Igen! A szelei családommal kapcsolatban erről azért nehéz beszélni, mert a dédmamámmal töltöttem a napok jelentős részét egy- és hároméves korom között. Abból az időből az embernek kevés emléke van, vagy nehezen tud róla beszélni. Mindenesetre nekem egészen fényképszerű, konkrét szituációk vannak az emlékeimben. Ő körülbelül akkor halt meg, amikor én onnan eljöttem. Például vele a dominókkal nem dominóztunk – mert hát akkor még egy gyerek nem tudja a számokat –, de mindenfélét építettünk. Kártyavárat építettünk, ledőlt, és fölépítettük, és megint ledőlt. Illetve ami a paraszti életben adódott: amíg a felnőtt például morzsolja a kukoricát, a gyerekek is odaad egyet, és akkor próbálgatja; vagy hámozza a sok krumplit, és volt egy olyan késem nekem is, ami nem tudom, miért volt alkalmasabb, kisebb volt biztos. Tehát egy csomó minden, ami nekik dolog volt, az nekem játék. Ott ez az egész nagy családi közeg volt az én közegem, amelyikkel együtt tevékenykedtem.

V. V.: *Hova járt óvodába és általános iskolába? Milyen volt? Milyen érzéssel tölti el visszagondolni ezekre az évekre?*

S. I.: Óvodába, általános iskolába és még gimnáziumba is Újpesten jártam, ott laktunk. A szüleim munkahelyének volt egy vállalati óvodája. A vállalati óvodák felszereltségben, de azt gondolom, hogy a pedagógiai munkájuk szempontjából is jobbaknak számítottak akkoriban, ott voltam óvodás. Klasszikus kis-, középső és nagycsoport volt. Azt hiszem, hogy szerettem óvodába járni, olyan képek maradtak meg összességében, hogy szeretek játszani, jó élmények. Az óvodáról mára elég halvány emlékeim vannak, viszont ebben az időszakban Újpesten egy nagyon erős zeneiskola működött, és minden, az ötödik életéve környékén lévő gyereket meghallgattak. Végigjárták a zeneiskolás szakemberek az óvodákat, és a szülőknek megüzenték, hogy ez a gyerek jó fülű, jó hangú, és lehet járni dalos játékra. Na, ez volt az én életem nagy csodája! Merthogy ebbe én is bekerültem, ami azt jelenti, hogy hetente – azt hiszem, hogy egyszer – elvittek nagycsoportos körben a zeneiskolába. Ott egy nagyon kedves nénivel körjátékoztunk. Erről viszont egészen konkrét, pontos emlékeim-élményeim vannak, nagyon szerettem, rettentő boldog voltam. Ennek lett a következménye, hogy elsős koromtól hang-

szert tanultam, és hét éven át jártam a zeneiskolába, de ez a körjátékozós, dalos játék nekem egészen elemi, jó élmény volt...

V. V.: Mi volt az a gyermekkorában átélt művészeti vagy kulturális élmény, ami nagy hatással volt Önre? Bármilyen területről lehet ez és természetesen több is, ha több ilyen is volt. Az egyik, jól érzem, hogy ez a dalos-játékos élmény?

S. I.: Igen, több ilyen is van, és bizony, az egyik biztos, hogy a zeneiskola, a zeneiskolához való kapcsolódás, mert utána volt két kínlódós év. A hegedülés nem hoz gyorsan sikert, ahhoz, hogy az ember a fűrészelésből kikeveredjen, idő kell. De onnantól kezdve, amikortól lehetett a kis kamarazenélést csinálni, meg amikor már a nagy zenekarban is játszhattam – azt hiszem, negyedik osztályban, a kis kamarazenélések már harmadik osztálytól jöttek –, a zene, a zeneiskola konstans öröm és fontos kötődés volt.

A másik a már említett könyvek. Én már úgy mentem iskolába, hogy mesét, tehát folyószöveget tudtam olvasni. Tekintettel arra, hogy nincs testvérem, egyke vagyok, rengeteget olvastam, bekuckóztam az ágyam végébe, és óraszámra olvastam. Gyönyörű szép Benedek Elek-könyveket, aztán a mesék után nagyon hamar jött a gyerekirodalom is. Azt hiszem, harmadikos koromtól már önállóan jártam a könyvtárba, és később már minden hónapban mentem. Öt könyvet vittem haza, és azt magamnak találtam ki, hogy legyen benne legalább kettő, ami gyerekirodalom. Verne Gyula minden könyvét végigolvastam, de mellékesen egy csomó minden mást is. Mindig kellett lenni egy Vernének – volt egy ilyen időszak –, legyen egyvalami, ami más gyerekirodalom, és akkor legyen még valami, ami – szeretem a nagy utazásokat – például útleírás vagy ilyen vademberekről szóló. Volt egy „Így élt...” sorozat, emlékszem, szerettem ezeket a történelmi személyiségekről a gyerekeknek szóló portrékat. Illetve olyan könyvet is gyakran olvastam, ami meg a tudomány világából való. Faltam a könyveket eszméletlen mennyiségben.

Nagy ritkán mentünk el moziba, néha vittek az iskolából, amikor közös mozizás volt. Akkor ott művészfilmek, minőségi filmek voltak. Arra például nagyon pontosan emlékszem, amikor a János vitézt, a Jankovics Marcell-félét először láttuk. Utána ezt szinte minden évben megnézték velünk, esély se volt, hogy ne menjél.

Az iskola, ahova jártam, szintén viszonylag jobb iskolának számított a kerületben, mert újonnan építették, és több figyelmet kapott. Elég gyakran vittek bennünket programokra. Újpest a város legvége, tehát bevittek a bábszínházba vagy a gyerekszínházba, ezek nagyon emlékezetesek voltak. Onnantól kezdve, hogy fel-

szállunk a megrendelt buszra, az egész buszutat végigénekeltek Dezső bácsi vezetésével, az egész nagyon különös atmoszférájú dolog volt. Szerintem maguknak is említettem az egyetemi órán, hogy szombatonként a televízióban – ez volt a gyerekek- és ifjúsági tévénézésnek a csúcsideje, amikor zseniális dolgok születtek – a Sebő Feriékét meg kisebb koromban a Zsebtévét néztem, ami ugyancsak egy csoda volt. Ugyanezekkel egyidőben a zene miatt a Leonard Bernstein ismeretterjesztő óráját is, ami klasszikus zeneműveket mutatott be, szenvedélyesen néztem, hallgattam.

V. V.: Sokféle ilyen jellegű hatás érte gyermekkorában. Nincs egyetlen olyan élmény, amiről úgy érzi, hogy az indította el ebbe az irányba, hanem mindezek együttesen hatottak?

S. I.: Igen, pontosan! Viszont nekem nagyon sokat segített, hogy a már emlegetett nagynéném, aki falusi tanító volt, megtanított engem arra, hogy a tévé- és rádióújságot, amikor megérkezett például csütörtökön vagy pénteken, akkor szépen átnézzem és bekarikázzam, hogy engem mi érdekel. Ma úgy mondanánk, hogy tudatos médiafogyasztásra nevelt. Nyaranként kifejezetten gondot fordított arra, hogy engem navigáljon ebben. Tehát ha tudta, hogy például valami jó gyerek-rádiójáték van, akkor mondta, hogy: „Idenézz! Ezt meghallgatjuk majd együtt!” Akkor ehhez igazítottuk a napunkat. Ő maga is nagy rádiózós volt, aki színdarabokat és hasonlókat hallgatott, hiszen nem mindent ért el élőben. Úgyhogy ezeket a stratégiákat nagyon jól megkaptam, és igen, ettől nagyon vegyes, nagyon sok irányból származó lett a tájékozódásom.

V. V.: Egyrészt a családi közegből, másrészt az iskolai közegből is volt olyan személy, aki hozzásegítette ahhoz, hogy ezeket az élményeket megtapasztalhassa?

S. I.: Így van: az iskolai közeget talán érdemes két rétegre bontani, ez a kor történelmi berendezkedésével függ össze. Remek tanítóim és tanáraink voltak – például az ötödikes magyartanárom –, olyanok, akiktől tényleg többet kaptam, mint a tananyag, és akik valóban inspiráltak. A másik, ami megadatott Újpesten: egy nagyon gazdag és nagyon minőségi úttörő- és mozgalmi élet.

Az ember a kisdobosrajban meg úttörőként is egy csomó kulturális tapasztaláshoz jutott. Amennyire én vissza tudok emlékezni, nem az ideológiai agymosáson volt a hangsúly, hanem a kortársakkal való szabadidős együttléten. Olvasás- és műveltségi versenyek, Ki mit tud? vetélkedők voltak. Nemcsak kaptuk a magas

művészetet, hanem az aktivitásunkat is ez a közeg generálta, és abban benne lenni nagyon jó volt!

V. V.: *Ez is maradandó élmény volt?*

S. I.: Abszolút! És jó élmény!

V. V.: *Vágyott rá, hogy újra és újra találkozzon ezzel az érzéssel?*

S. I.: Határozottan, igen! S ami olyan maradandó nyomot hagyott bennem, hogy utána én ezt csináltam másokkal, az a tábor mint élmény. Nagyon sok nyári táborban voltam, nagyon-nagyon sokban, és a táborban megszerzett, megkapott élmények is tipikusan ilyen élmények voltak: vártam, hogy jövőre is legyen, nagyon sokat adó dolog volt.

V. V.: *Ezek azonnal hatottak Önre, vagy kellett hozzá idő?*

S. I.: Azt gondolom, mindkettő igaz. Volt nagyon közvetlen hatása is, egészen mámorító, de idő is kellett hozzá.

V. V.: *Volt olyan személy, aki segítette abban, hogy mindez hosszú távon megmaradjon Önben, és folyamatosan újra és újra találkozzon ilyen élményekkel?*

S. I.: Összességében a családi közeg ezeket támogatta, illetve a családom politikai beállítódása is. Tehát ha ez egy olyan „kulákcsalád” lett volna, amelyik megszenvedti az ’50-es, ’60-as éveket, voltak ilyen osztálytársaim, különösen a gimnáziumban, ahol a gyerek csatlakozott volna ezekhez az ifjúsági dolgokhoz vagy csatlakozott is, de otthon megkapta érte a magáét. Nálunk ez nem volt, hanem ezeket a dolgokat a családom jónak, helyénvalónak gondolta. Ha azt mondtam, hogy szeretnék menni, akkor azt mondták, hogy oké, ilyen egyszerű volt.

V. V.: *Ezeknek az élményeknek a hatásai változtak Önben az évek során?*

S. I.: Feltétlenül. Ebben két dolog van benne. Az egyik, ami azt hiszem, hogy minden civil emberrel megtörténik, ahogy az évek múlnak, bizonyos dolgokat – akár kritikusan is – képes reálisan értékelni. Például néhány tanári ballépést vagy vasalaposságot, ami nem egészen jól működött. Ma már ezt helyre tudom tenni, de egy gyereknek nincs ilyen rálátása. A másik – és ezért mondom, hogy ez kettős –, hogy én magam is körülbelül húszéves korom óta folyamatosan, tevékenyen dol-

gozom a gyerek- és ifjúsági kultúrában, és a mai tudásommal, felkészültségemmel is látom, és azt gondolom, hogy szakmailag is meg tudom ítélni, hogy az adott dolog valóban jó volt-e, illetve azt is, hogyha valami nem volt jó, és másként is lehetett volna csinálni.

V. V.: Mesélne arról, hogy mennyire és hogyan foglalkozott tovább az egyes művészeti területekkel mindezek hatására?

S. I.: Egyrészt a zene mind a mai napig kíséri az életemet a szabadidőmben is. Ma este is megyek kórusba énekelni. Valami módon ez a munkámban is egy fontos terület, bár nem vagyok zenész, nagyon sajátos módon ágyazódik be. Nagyon komoly tapasztalatok, a saját gyerekkori élményeim, beleértve a kisdobos-úttörős dolgok is. Az is, hogy hogyan kell megszervezni egy programot, hogyan kell másokkal kapcsolódni, mert ugye természetesen voltam ifivezető, nagyon hamar lettem táboroztató, ma úgy mondanánk, hogy a programok animátora. Mint a kiskutya az ugatásba, úgy tanultam bele ezekbe. Mindig a mellettem levő tapasztalattól vagy csak pár évvel idősebbtől, a nagyoktól. Tehát volt egyfajta „élet iskolája”. Nem is tudtam, hogy én most tanulok valamit. Azt gondolom, ennek az észrevétlen tanulásnak köszönhető, hogy tudok ilyen programokat kitalálni, megszervezni, megvalósítani.

V. V.: Azt hiszem, egyértelmű, de kíváncsi vagyok, hogyan érez ezzel kapcsolatban: mindezek a gyermekkorában átélt kulturális és művészeti élmények befogadóbbá tették-e a kultúra és a művészetek iránt?

S. I.: Természetesen! Illetve azt is gondolom, hogy nagyon sok szempontból voltam szerencsés, mert jókor voltam jó helyen. Említettem, hogy 1965-ben születtem, ez azt jelenti, hogy az 1970 és 1980 közötti időszak, a gyerekkoromnak a legszenzitívebb szakasza egybeesett a hazai gyermekkultúra nagy időszakával. Minőségi rádió- és tévéműsorokkal, sőt, még nem is említettem, hogy volt egy Kincskereső irodalmi lap gyerekeknek. Harmadik osztálytól annak már előfizetője is voltam. Aztán elkezdtem a felnőtt irodalmi folyóiratokat. Ez egyenes utat képezett úgy is, hogy nem értelmiségi-polgári családból jöttem, ahol ez teljesen kézenfekvő lett volna. Tehát az egyik szerencsém, hogy a gyermekkultúrának ez a csúcsidezőszaka találkozott egy nyitott, fogékony kislánnyal és egy támogató családi közeggel. A másik pedig az én nagyvárosi és kistalusi kétlakóságom, hogy én mindkét valóságban jelen voltam. Nagyon sok időt eltöltöttem a nagynéném mellett az ő iskolájában vagy velük táborban vagy velük utazva. A hasonlóságok is

látszottak, de azért az is, hogy mi jut egy ottani gyereknek, és elég érzékeny lettem attól, hogy ezt a kétféle valóságot megélhettem.

V. V.: *Említette a Kincskereső folyóiratot. Erről az iskolában hallott?*

S. I.: Igen, az iskolából! Ez is nagyon fontos, hogy az általános iskolában a minőségi gyermeksjátótermékek terjesztése jelen volt. Volt egy néni, akinek ez benne volt a munkaköri leírásában. Ilyen értelemben odavitték, kikerülhetetlen volt. Pénzben abszolút elérhető volt, és akkor már csak az kellett, hogy az embernek a magyartanára például mondjon egy olyan mondatot, vagy úgy vigye be, hogy arra az ember ráharap. De a gimnáziumban volt egy olyan tanárunk – a földrajztanárunk meglepő módon –, aki mozgó könyvtárusként működött, és a földrajzóra után mindig kiterítette a legminőségibb, friss regényeket, versesköteteket, ismeretterjesztő könyveket. Tudott róluk beszélni is nekünk, nem az volt, hogy az ember bemegy a könyvtárba, és ott elvesztesen próbálkozik – ugye, gyerekként vagy fiatalként az átláthatatlan. Tehát nagyon irányították, nagyon segítettek a pedagógusok, hogy a könyvekhez közel kerüljek, és a könyvespolcomnak ezek a könyvek máig meghatározó és időtálló darabjai.

V. V.: *A kisiskoláskoráról mesélne még? Hogyan emlékszik vissza rá? Milyen volt? Milyen élményei vannak onnan?*

S. I.: Vannak konkrétumok, például a szavalóverseny, de maga a verseny csak egy keret volt a versekhez, azt hiszem, hogy messze nem a teljesítmény és az eredmények hajszolása. Nagyon gazdag volt ez a fajta paletta, a lehetőségek palettája. Amennyire én visszaemlékszem, jó szívvel mentem. Az például a lányomnál sokkémény volt, hogy nemcsak küldték versenyekre, de kényszerítették, akkor is, amikor mondta, hogy ezt nem szeretné. Mert annyira beleszámít a tanárnak a megítélésébe is, hogy hány tanulmányi versenyzője van. Amennyire visszaemlékszem, vagy amennyire én a gyerek énemből ezt meg tudom ítélni, azt gondolom, hogy ez nem fordult át az én esetemben egy ilyen gyilkos hajszába.

V. V.: *Tehát sokkal inkább keretet adott, és sokféle irányt megnyitott?*

S. I.: Igen, pontosan!

V. V.: *Mesélne arról minél részletesebben, hogy az Ön életében mikor és milyen helyzetekben segítettek, segítettek-e a gyermekként átélt kulturális és művészeti élményei, illetve azok hatásai?*

S. I.: Igen, nagyon határozottan azt mondom, hogy segítettek! Nagyon sok rétege van, nagyon sokféle módon segítettek, meg is próbálom szétszálazni.

Az imént szóba is került, hogy zenét tanultam. Aztán nagy lépés: a gimnáziumunknak nagyon jó kórusa volt. Az örömmzenélés volt a cél, nem arra szolgált, hogy az iskolai ünnepélyeket himnusszal kiszolgálja. Ez megadta újra a közösségi zenélés élményét, és amikor az egyetemre kerültem, akkor jelentkeztem is rögtön az egyetem kórusába. Fél évig jártam oda, utána kimentünk Moszkvába tanulni, és bár utána akartam folytatni, de nagyon furcsa volt a közeg. Zeneileg zseniális volt, de az idősebb kórustagok iszonyúan zárkóztak voltak, és ez a kedvet szegte. Közben azonban kaptam egy impulzust, ami miatt elkezdtem népi éneklést tanulni, és ennek nagyon gyorsan az lett a következménye, hogy hangszeres népzenei zenészekkel kezdtem együtt zenélni, és lett egy zenekarunk. Ebben nyolc évig énekeltem. A zenésztársaim nagyobb része profi lett, én ott egy ponton úgy döntöttem, hogy nem ezt választom magamnak, és emiatt egy idő után abból ki is kerültem.

Nyolc évig ez megint a zenélés örömét kínálta, a közösségben való lét örömét, valamint megadott egyfajta sikerélményt, mert nagyon népszerű volt, amit akkor csináltunk, országon belül rengeteget utaztunk. Aztán amikor abba kellett hagynom – például a gyerekeim születése miatt is –, egy kicsivel utána kerestem és találtam egy kórust, és abban a mai napig éneklek. Ez nekem az egyik legfontosabb énidőm a zenélés mint tevékenység miatt és a közösségi része miatt is. Ez egy olyan kórus, ami nem jár minősítésekre, nem teljesítménykényszeres, hanem tényleg a zenélés öröméért létezik. Nagyon kevés koncertünk van, de azok a hétfői napok, amiket együtt töltünk, adják a lényegét a dolognak. Odahaza is éneklek, a családban is van közös repertoárunk, és vannak családi közös zenéléseink. A lányom zenei pályán van, tehát ő komolyan előveszi a hangszeret, a nagyobbik bátyja pedig hegedül, ilyenkor néha becsatlakozunk. A zene abszolút kötőszövet közöttünk a családomban. Számomra megvan a mentálhigiénés vonatkozása, valamint az öröm és alkotás vonatkozása is.

V. V.: Az olvasással kapcsolatban is hasonlóan érez?

S. I.: Biztos, hogy az olvasás is ilyen. Sokat olvasok, megválogatom tudatosan, hogy mit olvasok, és az olvasás szintén nagyon-nagyon feltöltő dolog a számomra. Nagy könyvtáram van, azt lehet mondani. A klasszikusok mellett a kortárs magyar és világirodalmat is olvasom valamelyest. Nagyon szeretek színházba is járni. Nagyon szeretem, különösen például a táncszínházat, az izgalmas kortárs

dolgokat, és itt néha nem is tudom szétválasztani, hogy mi az, ami mondjuk a szakmai kötelezettségem. Nemcsak a néphagyomány területére gondolok, hanem egyszerűen arra, hogy az ember legyen benne a kortárs kultúra folyamataiban, és mi ebből az, ami a „magánörömöm”. Az is jó, hogy a kettő összekapcsolódik, mert ha jó dolgot nézek, hallgatok, mindegy, hogy egy barokk operáról van szó vagy egy modern kortárs táncszínházi darabról, az mindig katarzist jelent. Szerintem átlagosan havi 4–5 ilyesfajta aktív kulturális élményem van. Azt gondolom, hogy eléggé nagykanállal habzsolom a kortárs kultúrát.

Szeretem nagyon a közösségi eseményeket. Most már ritkábban járok táncházba, de volt körülbelül 30 év az életemben, amíg a táncházba járás is ilyen volt. Ott is megvan a saját baráti köröm, ismerősi közösségem, amelyhez kapcsolódom. Most már, mivel mozgásos, így kiöregedőben vagyok ebből, de amikor odamegyek akkor tudok kapcsolódni... És legalább annyira fontos, hogy kikkel találkozom, mint hogy mi az a tevékenység, ami megjelenik. Tréfásan szoktam mondani, hogy lassan már járókeret kell, és akkor nem tudok táncolni, de ennek a helyét elkezd felváltani a mesemondás.

Abszolút hobbiként tekintek rá, nekem az nem szakma, és meg is fogom ebben a regiszterben hagyni. Bár ez is látszólag ezer szálon kötődik a munkámhoz is, de féltve őrzöm, hogy az én kis örömöm legyen. Ott is egy egyesület tagja vagyok, a Meseszó Egyesületé. Ez egy nagyon barátságos, összetartó közösség. Havonta legalább egyszer a Hagyományok Házában és olykor másutt is mesekocsmázunk, mesekörözünk. Ez tulajdonképpen az olvasással is összefügg, hiszen mesékkel kezdtem az olvasást, és a felnőttkori kötődésemet a mesékhez ez alapozta meg.

V. V.: Említette, hogy kapott egy impulzust, aminek a hatására annak idején elkezdett énekelni és aztán a zenekart alapítani. Ez mit jelent, milyen impulzusra gondolt pontosan?

S. I.: Mindig jó hangú voltam, szívesen énekeltem, bármilyen tábortűzi meg ilyen-olyan közösségi helyzetben, és sok népdalt is tudtam kedvemre. Amikor kint voltunk Moszkvában egy félévet, akkor én ott eljártam egy – ma azt mondanánk, hogy táncházas karakterű – moszkvai alternatív, neofolklorista közösségbe, akik énekelgettek, táncolgattak, de nem volt céljuk előadást létrehozni. Nem a mojszejevista irány, hanem sokkal inkább ráismertem benne a mi táncházas közegünkre. Oda eljárógtam velük éneket tanulni, bekapcsolódni. És hát, persze, magyar vagyok, mondták, hogy énekeljek! Énekeltem, egyre többet énekeltek, és nagyon erős visszajelzést kaptam arról, hogy ezzel nekem érdemes lenne foglalkozni.

Előtte nem gondoltam ilyesmire, és hazajöve elkezdtem tanárt keresni, aztán az már hozta magával az összes többbit.

V. V.: *A másik, ami Önt hallgatva az imént felmerült bennem: elmondható, hogy mindezek, amikkel foglalkozott, foglalkozik, a közösségi, társas kapcsolatok terén is sokat hozzáadnak az életéhez?*

S. I.: Abszolút, igen! Azt tudom mondani, hogy van néhány olyan barátom, akiket középiskolából vagy az egyetemről ismerek, és ezen felül a baráti szféráim, a nagyon kiterjedt, nagyon összetett baráti szféráim mind művészeti, közművelődési, szabad alkotói közegekből tevődnek össze.

V. V.: *Volt olyan, hogy egy-egy nehezebb helyzetben egyértelműen érezte, hogy segítettek ezek az élmények? Például egy könyv elolvasása, vagy az, hogy a kórusba járt, és ebben a közegben volt, énekelt...*

S. I.: Teljesen egyértelműen igen. Ezt nagyon határozottan mondom, és a felsoroltak bármelyikére igaz lehet.

V. V.: *Van-e összefüggés a gyermekként átélt kulturális és művészeti élményei és a pályaválasztása között?*

S. I.: Mindenképpen! Amire nagyon határozottan emlékszem, azok a szombat délelőtti matinéműsorok a televízióból, ahol a Sebőék megzenésített verseket adtak elő, és ugyanők vezették Timár Sándorral az *Aprók táncát*. Ezek belém égtek. Emlékszem arra is, hogy az osztálytársaim között természetesen nem ezek voltak a népszerűek, és amikor én ezt mondtam, és leszóltak, akkor nagy krokodilkönynyekkel és feldühödve kiabálva védtem a magam igazát. Egész biztos, hogy ha ezekkel nem találkozom a televízió keresztül, akkor nem alakul ki ez a korai fogékonyságom. Én nem a családból kaptam ezt a táncház iránti érdeklődést, viszont utána, amikor már magam döntöttem, választottam, mondjuk középiskolásként, akkor ezekre már a tévéből ismerős dolgokként tekintettem, és így tudtam hozzájuk kapcsolódni. Ugye, a néprajzos énemet nem kell nagyon magyarázni, vagy azt, hogy magam is táncházvezető lettem.

V. V.: *Mesélne arról minél részletesebben, hogy a szakmai életét miként befolyásolták ezek a gyermekkulturális hatások, illetve ezzel összefüggésben arról, hogy a gyermek-kultúrának melyik színterén, színterein és mit tesz jelenleg?*

S. I.: Én azt gondolom – és ez később tudatosodott bennem, ezt hozzá kell tenni –, hogy az a karrierút, amit én bejártam, az végig táplálkozik abból, hogy én személyesen gyerekkoromtól (beleértve a középiskolai és az egyetemi éveket is) milyen élményekben részesültem. Amiatt, hogy az én személyiségem kibontakozásában vagy a kulturális eszmélkedésemben ezek az élmények, tapasztalások milyen szerepet játszottak, elkezdtem másokat is ebbe az irányba terelni, mert bennem volt az, hogy én is szeretném ezt megadni másoknak. Ilyen volt például a kortársaknak való táncház szervezése. Ez olyan, mint amikor valaki 15–20 éves kora között rockzenekart alapít, hogy avval megörvendeztessen másokat, meg önkifejezzon. Emellé azt a „bajt” nem én kerestem magamnak, hogy gyermektáncházat csináljak, hanem azt mondták a Marczibányi téren a befogadó intézményben, hogy oké, csinálhatok felnőtt táncházat, de azt kéri, hogy legyen mellé egy gyermektáncház is, és nekem volt a gyerekekhez affinitásom. Közösén megbeszéltük, hogy kezdjem el vezetni, és tulajdonképpen ez lett életem legsikeresebb szakmai projektje, amely most már harmincötödik éve tart. Szóval nagyon-nagyon meghatározó a pályafutásomban és a szakmai szerepvállalásomban.

V. V.: *Mesélne még a többi tevékenységéről is? Tudom, hogy nagyon izgalmas módon, sokféle területen van jelen aktívan, és vannak, amiket nem említett még.*

S. I.: Az előzőekben említettekből jött sokkal később, hogy a Hagyományok Házában van egy játszóházvezetői tanfolyam, ami egész évben tart, és a felnőtt tanfolyami hallgatónak sokáig egy nyári táborral zárult. Ebben a nyári táborban eszténként elkezdtem a felnőtteknek mesét mondani, de csak úgy időtöltésből. Aztán ez olyan jó fogadtatást kapott, hogy utána már ezt várták, kérték. Tulajdonképpen a mesemondás ebből nőtte ki magát, és fordult megintcsak valami módon komolyra. Azóta lettem tudatos, rendszeres mesemondó. De azt mondtam, hogy azt örzöm az énidőmben. Viszont bennem az a készítés is megvan – ez az örök tanár ennek minden áldásával és a környezetemre mért gyötrelmével –, hogy mindig mindent meg akarok magyarázni, és meg akarok tanítani. Így elkezdtem a saját tudásomat, módszertani tapasztalataimat körülbelül 25 évvel ezelőtt pedagógustovábbképzéseken megtanítani, ezen a területen afféle képzők képzője szerepvállalásom is van. Azt gondolom, hogy ebben a koromnál fogva is egyre inkább kiteljesedem. Nemcsak tanítani szeretek nagyon, hanem most már tehetséggondozást vagy mentorálást végezni is, ha valakiben személyesen látok érdeklődést, vagy ha megszólít, és a személyünk össze tud kapcsolódni, akkor tényleg egyénileg is beavatni őt, megosztani vele a tudásomat. Mindegy, hogy speciálisan az ölbeli játé-

kok területére vagy a mesére vonatkozóan. Illetve most már, ahogy kiöregszem a saját táncház vezetéséből, ott nagyon tudatosan elkezdtem azt a fiatal foglalkozásvezetői kört kinevelni, akik hozzávetőlegesen azonos módszertannal, de a saját személyiségükre, a saját képükre formálva viszik azt tovább.

V. V.: *Igen, ezt szerettem is volna kérdezni, hogy a munkája során továbbadja-e az Önt ért hatásokat, és ha igen, hogyan?*

S. I.: Esetleg annyival egészíteném ki az eddig elmondottakat, hogy elkezdtem egy pár éve írni is a témában,¹ tehát szépen, folyamatosan jelentettem meg apránként a kisebb léptékű dolgokat, és körülbelül most kezdtem el fontolgatni, hogy egy nagyobb szintetizáló munkát írjak a népijáték-tanítás, a népijáték-pedagógia módszertanának alkalmazásáról. Azt gondolom, mostanra megérett bennem. Amikor személyesen ad át az ember tudást, az az egyik fajta nagyon szerethető, izgalmas út. A másik, amikor ebből születik egy könyv, mint ahogy a két ölbeli játékos könyv már megszületett. Az meg azért is fontos, mert olyan helyekre, olyan emberekhez is eljut, akikkel nekem nem létesül fizikai, személyes kapcsolat. Ott a mondatoknak nagyobb súlya van, nagyon meg kell gondolni, hogy az ember mit ír le, mert az ott marad, és a személyemtől függetlenül is saját életet él.

V. V.: *A magánéletében továbbadja-e ezeket az Önt ért hatásokat és élményeket? Ha igen, kiknek és hogyan? Ha jól sejtem nem véletlen, hogy a lánya és a fia is zenél... Mesélne erről?*

S. I.: Persze. Egyrészt a gyerekek ott nőttek fel a gyermektáncházban. De például nem volt nekik kötelező néptáncgyűttesbe menni. Ha nem volt erre affinitásuk, akkor lehetett helyette sportolni, és így is lett. A lányom is későn, 13 éves kora felé fordult nagyon határozottan a népzene felé, és tulajdonképpen 18 éves elmúlt, amikor eldöntötte, hogy erre a pályára fog lépni. Tehát nem az volt, hogy hétéves korától beirattuk egy művészeti iskolába. Sokkal inkább, ami otthon történt, az éneklő közösségünk, a mesemondás volt fontos. Gyerekkorukban mindig mondhatták, hogy könyvből legyen-e a mese, és az inkább volt a gyerekirodalom, az írott, a kortárs, a mindenféle, vagy dönthettek úgy, hogy szájból mese legyen. Akkor persze meséltem fejből, és amikor ebből kinőttek, ott volt egy hosszú megszakadás, de azért a táborkokban ők is hallották az anyjukat mint mesemondót. Mindhárman képesek egyébként mesét mondani, és vannak olyan közegek, ahol vállal-

¹ Sándor Ildikó (2005). *Tücsökringató – Ölbeli játékok*. Hagyományok Háza. Sándor Ildikó (2018). *Kerekecske, kutacska – Újabb ölbeli játékok*. Hagyományok Háza.

koznak is ilyesmire. Most egy pár éve visszakerült a családi életünkbe is ünnepek idején, hogy azt mondják, most, ha van kedvem, akkor meséljek, vagy van, amikor én mondom, hogy figyeljete, van egy új mesém, és hogyha ma este van egy olyan pillanat, akkor nagyon szívesen nektek is elmesélném. A mese az így van és volt jelen mindig az életünkben.

Általam például balladákkal is megismerkedtek, amikor esti mese gyanánt olvastam fel nekik. Tehát olyan műfajok is elérték őket, amelyek abszolút nincsenek benne a köztudatban. Pár nap múlva az egyik gyerekemmel a táncházban fogunk találkozni, bár már külön élünk, tehát ezek lettek valamilyen mértékben a közös találkozási helyek. Ebben, erősen úgy gondolom, az is benne van, hogy ez sosem volt elvárás, sosem volt erőltetés feléjük.

V. V.: Tehát egyáltalán nem erőltetetten lett ez rájuk terhelve, elvárva, hanem sokkal inkább természetes módon vette őket körbe?

S. I.: Igen, pontosan, és kinek-kinek meghagyva a választás jogát, lehetőségét.

V. V.: Beszélgettek már arról a gyermekeivel, hogy ők mit gondolnak, hogyan éreznek, hogyan hatott rájuk mindez?

S. I.: Beszélgetni nem, de az otthon mindenkinek nagyon erős élmény, hogy van egy ilyen közös helyünk. Mint ahogy más családokban (és egyébként nálunk is), a társasjátékozás tud egy ilyen közös dolog lenni, mióta már külön élünk, és ezen keresztül hamar kapcsolódunk.

V. V.: A gyermekként átélt kulturális és művészeti élményei végigkísérik-e az életét? Hozzárultak-e a felnőttkori értékrendje és érdeklődése kialakulásához?

S. I.: Egyértelműen igen.

V. V.: Mindannak alapján, amit elmondott, hogyan értelmezi a gyermekként átélt kulturális és művészeti élményeket az életében? Mit jelentenek Önnek?

S. I.: Olyan értelemben nem fogom tudni megtagadni magam, hogy kevésbé lesz a válaszadásom személyes, ez egy szakmai megközelítés, de a kettő szinte ugyanaz. Éppen azért, mert magam megtapasztaltam, hogy egy nem értelmiségi, nem középosztálybeli, hanem paraszti, valamint kétkezi munkás – és ilyen értelemben egy más kultúrafogyasztási szokású vagy más regiszterbe beágyazott – családból jöve egyszerűen hozzáfértem (ez egy olyan korszak volt, amikor hozzá lehetett férni) minőségi gyerekkulturához, amely nagyon szenzitív időszakomban ért el.

Azzal, hogy volt hozzá jó fülem, érzékem, fogékonyságom, megadatott az a lehetőség, hogy ezen az úton én addig menjek, amíg bennem van készítés, akár a szakmai szerepvállalásig.

Mindig aggodalommal figyelem azt, amikor (ma tényleg rengeteg ilyen van) leszakadó térségekben, hátrányos helyzetben, a matematikai törvények szerint pont ugyanannyi fogékony és tehetséges gyerek van, de nem jutnak hozzá minőségi kultúrához, nemcsak a szentív életszakaszokban, hanem később sem. És amikor az a fajta szegénység, nyomorúság veszi körül őket, ami elbutít, durvává és közönségessé tehet... Közben az én meggyőződésem szerint ha ők ugyanabba a helyzetbe kerültek volna, mint én gyerekkoromban, mennyiüknek adódna lehetősége finomabb lélekkel és csiszoltabb intellektussal létezni a világban...

Ez talán megadja a választ, hogy ez milyen örült nagy felelősség. Számomra nagyon fontosak mindazok a kezdeményezések, amelyek különösen az ilyen alávetettek és megnyomorítottak számára próbálnak művészi és kulturális aktivitáson keresztül kapaszkodót nyújtani. Hiszen pontosan tudom, hogy ez milyen dobantó lehet egy ember számára! Van ennél a súlyos részénél egy könnyedebb, általános érvényű is: a művészettel való aktív találkozás (tehát amikor én csinálhatom). Nem biztos, hogy az egy csúcsmínőségű alkotás, és egyáltalán nem biztos, hogy arany okleveles meg első helyezett lesz, de ha versel, mesél, megmozdul, táncol, zenél... Jobb ember lesz általa, jobb lesz neki a mindennapjait megélni. Ezt érdemes megadni! Ami pedig az ehhez tartozó néprajzi tudásom: látjuk, hogy a paraszti közösségek a tévé és rádió előtti világban kultúra tekintetében önállóak voltak. Ebben a nagyon durván fogyasztói és kapitalista társadalomban, amelyeknek nem ez az érdeke, hanem az az érdeke, hogy fizess elő minél több platformra, és az „csak úgy” szóljon neked, te meg ülj bambán, vagy fizess be workshopokra, ha van annyi pénzed... Nagyon sokat gondolkodom azon, hogy az, hogy kis közösségek legyenek birtokában a kulturális önállóságra való képességnek, vajon megvalósítható-e. Ez komoly kritikája, alternatívája is a kornak. Látok ilyen kezdeményezéseket is, azok nagyon izgalmasak.

'To exist in the world with a finer soul' The Children's Culture of a Children's Culture Researcher: A Life Story Interview with Ildikó Sándor

Ildikó Sándor is a founding member of the Tatros band and the Guzsalyas dance house, the head of the Kőketánc children's dance house, the head of the Public Education and Scholarly Group of the Hungarian Heritage House, an associate professor at the Hungarian Dance University, an ethnographer and storyteller. Below is an edited version of an interview with her.

Keywords: Ildikó Sándor, interview, children's culture, Hungarian Heritage House